

απόψεις

Ο χρυσός κανόνας του μέτρου και η σοβούσα κρίση

Κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια, βιώνουμε μια πρωτόγνωρη μεταπολιτευτικά οικονομική κρίση, η οποία έχει μετατραπεί σε βαθειά κοινωνική κρίση καθώς και σε κρίση θεσμών. Στο δυσχερές αυτό περιβάλλον, τα διοικητικά δικαστήρια, το Συμβούλιο της Επικρατείας και οι ερμηνευτές του φορολογικού δικαίου καλούνται να διατηρήσουν μια εξαιρετικά εύθραυστη ισορροπία. Από τη μια πλευρά, οι δημοσιονομικές ανάγκες της χώρας, η εξυπηρέτηση των οποίων έχει αναχθεί, κατά την πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, σε λόγο υπέρτατου εθνικού συμφέροντος, και από την άλλη, η υποχρέωση της Πολιτείας να εξακολουθεί να διαφυλάσσει το κράτος δικαίου, έρεισμα του οποίου συνιστά η προστασία της ανθρώπινης αξίας καθώς και η προάσπιση και ο σεβασμός της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Η οξεία δημοσιονομική κρίση, η οποία πλήττει ακόμη και την κρατική υπόσταση, έχει δοκιμάσει κατά τα τελευταία αυτά τέσσερα χρόνια τις αντοχές του κράτους δικαίου. Έχει δε δοκιμάσει και την αντοχή των ερμηνευτικών κριτηρίων, καθώς και τα όρια διαστολής τους αναφορικά με τα προστατευόμενα συνταγματικά ατομικά δικαιώματα και την ανάγκη είσπραξης δημοσίων εσόδων. Η συζήτηση φαίνεται να εξελίσσεται γύρω από ένα δίπολο: Από τη μια μεριά το κράτος υφίσταται για να εξυπηρετεί τον άνθρωπο και να αναδεικνύει την αξία του. Κατά συνέπεια προς τι η προσπάθεια διάσωσής του, αν προς τον σκοπό της επιβίωσης της κρατικής υπόστασης, έχει τελικά τρωθεί η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Από την άλλη μεριά, αν καταρρεύσει η κρατική υπόσταση λόγω της δημοσιονομικής κρίσης, τότε είναι βέβαιο ότι θα καταρρεύσει και οποιοσδήποτε μηχανισμός προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και οιαδήποτε μέριμνα για την ελεύθερη και απρόσκοπτη ανάπτυξη της ατομικής προσωπικότητας.

Στα πλαίσια του ως άνω διλήμματος των τελευταίων τεσσάρων ετών και υπό τις συνθήκες που έχουν δημιουργήσει τα πολύ βαριά πρόσφατα φορολογικά μέτρα, σε συνδυασμό με την κρατική αδυναμία ανασυγκρότησης του φορολογικού μηχανισμού και αποτελεσματικής διεύρυνσης της φορολογικής βάσης με περιορισμό της φοροδιαφυγής, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον η πολύ πρόσφατη, με αριθμό

1032/2013, απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας¹, με την οποία κρίθηκε ως μη συνταγματικά ανεκτό το μέτρο της δέσμευσης τραπεζικών λογαριασμών και λοιπών περιουσιακών στοιχείων από το ΣΔΟΕ, στο πλαίσιο του φορολογικού ελέγχου και προς τον σκοπό της προληπτικής διασφάλισης συμφερόντων του Δημοσίου.

Όπως είναι γνωστό, με το άρθρο 30 παρ. 5 περ. ε' Ν.3296/2004² ορίζεται ότι το Σ.Δ.Ο.Ε. έχει αρμοδιότητα να προβαίνει σε δεσμεύσεις τραπεζικών λογαριασμών και περιουσιακών στοιχείων, χωρίς οιαδήποτε δικαστική εγγύηση, με μόνη προϋπόθεση την από αυτό πιθανολόγηση είτε οικονομικού εγκλήματος, είτε μεγάλης έκτασης φοροδιαφυγής ή προς τον σκοπό της διασφάλισης μελλοντικών αποκτήσεων του Δημοσίου.

Με την προαναφερθείσα απόφασή του, το Συμβούλιο της Επικρατείας κλήθηκε να κρίνει τη συνταγματική ανοχή των μέτρων αυτών, που εξυπηρετούν δημοσιονομικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, σε αναφορά με το άρθρο 5 παρ. 1Σ. (ελεύθερη ανάπτυξη της οικονομικής προσωπικότητας) και το άρθρο 17Σ. (προστασία της ιδιοκτησίας), καθώς και σε αναφορά με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣ-ΔΑ (σεβασμός περιουσίας).

Κατά τη στάθμιση ανάμεσα αφενός στις δημοσιονομικές ανάγκες που στόχο έχουν να εξυπηρετήσουν τα δεσμευτικά μέτρα του ως άνω Ν.3296/2004 και αφετέρου την ιδιωτική σφαίρα των ατομικών δικαιωμάτων που τα μέτρα αυτά προσβάλλουν, το Συμβούλιο της Επικρατείας χρησιμοποίησε τον χρυσό κανόνα της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1Σ.). Πιο συγκεκριμένα, το ανώτατο δικαστήριο διατύπωσε με σαφήνεια την κρίση ότι δεν είναι συνταγματικά ανεκτή η προσπάθεια προστασίας των δημοσιονομικών αναγκών και κατ' επέκταση της ίδιας της κρατικής υπόστασης με την επίκληση αόριστων εννοιών, χωρίς ο περιορισμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, που με την προστασία αυτή επέρχεται, να αποτυπώνεται με τρόπο εξειδικευμένο και με χρονική δέσμευση και πάντως χωρίς η βλάβη που ο περιορισμός προκαλεί να κρίνεται υπό τις κάθε φορά συντρέχουσες συνθήκες.

Με την απόφασή του αυτή, το Συμβούλιο Επικρατείας οριοθέτησε το πλαίσιο εντός του οποίου τα μέτρα για την κρατική επιβίωση μπορούν να κινηθούν, ακόμη και υπό τις τρέχουσες εξαιρετικά δυσμενείς οικονομικές συνθήκες. Το αναιρετικό δικαστήριο κυρίως υπογράμμισε την ανάγκη να λειτουργεί το κράτος δικαίου υπό τον χρυσό κανόνα του πρόσφορου και αναγκαίου μέτρου, ακόμη και σε κάθε ιδιάζουσα κοινωνική και οικονομική συνθήκη. Αυτός ο κανόνας είναι και ο μόνος που μπορεί να μας βοηθήσει να επιβιώσουμε με ασφάλεια και υγιείς δομές, ως κρατικά οργανωμένα κοινωνία, μετά την επέλαση της πρωτόγνωρης οικονομικής κρίσης. Άλλως, χωρίς τον χρυσό κανόνα του μέτρου, η οικονομική κρίση μπορεί να παρέλθει, αλλά η ουσία της δημοκρατικής κοινωνικής οργάνωσης θα έχει πληγεί, φοβούμεστε, ανεπανόρθωτα.

Ασπασία Μάλλιου

¹ Βλ. κατωτέρω, σελ. 477 επ. παρόντος τεύχους.

² Δ.Φ.Ν. 2004, σελ. 1296.